

Socialdepartementet**Kommittédirektiv En rättssäker och kunskapsbaserad socialtjänst**

Regeringen bemyndigar det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden om socialtjänst att

- analysera behovet av åtgärder som kan stärka rättssäkerheten i särskilt ingripande och komplexa ärenden,
- analysera professionens roll i beslutsfattandet och om beslutsordningen inom socialtjänsten bör ändras, och
- besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt utredaren.

Utredaren ska följa de direktiv som framgår av *bilagan*.

Kostnaderna ska belasta det under utgiftsområde 1 Rikets styrelse uppförda anslaget 4:1 Regeringskansliet m.m., anslagsposten 1 Till Regeringskansliets disposition, budgetram 6, Socialdepartementet.

Utdrag till

Statsrådsberedningen/Gransk
utredaren

Kommittédirektiv

En rättssäker och kunskapsbaserad socialtjänst

Beslut vid regeringssammanträde den 25 juni 2026

Sammanfattning

En särskild utredare ska se över hur rättssäkerheten kan stärkas i särskilt ingripande och komplexa ärenden inom socialtjänsten. Utredaren ska även analysera professionens roll i beslutsfattandet och analysera om beslutsordningen inom socialtjänsten bör ändras. Syftet med utredningen är att stärka rättssäkerheten inom socialtjänsten och skapa förutsättningar för en kunskapsbaserad socialtjänst.

Utredaren ska bl.a.

- analysera behovet av åtgärder som kan stärka rättssäkerheten och förtroendet för socialtjänstens bedömningar i särskilt ingripande och komplexa ärenden,
- beskriva och analysera ansvarsfördelningen mellan förtroendevalda och anställda inom socialtjänstens verksamhetsområde,
- ta ställning till om beslutsordningen inom socialtjänsten behöver förändras,
- lämna nödvändiga författningsförslag.

En parlamentarisk referensgrupp ska kopplas till utredningen.

Uppdraget ska redovisas senast den 26 juni 2028.

Uppdraget att stärka rättssäkerheten i ingripande och komplexa ärenden

Kvalitet och kunskap i socialtjänstens verksamhet

Den 1 juli 2025 trädde den nya socialtjänstlagen (2025:400), förkortad SoL, i kraft. Den nya lagen syftar till att stärka förutsättningarna för en mer kunskapsbaserad socialtjänst och att stärka kvaliteten i verksamheten. I 5 kap. SoL regleras krav på kvalitet och kunskap i socialtjänstens verksamhet. Verksamheten ska vara av god kvalitet och personalen ska ha lämplig utbildning och erfarenhet. Kvaliteten ska systematiskt följas upp, utvecklas och säkras. I den nya socialtjänstlagen finns även krav på att socialtjänstens verksamhet ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Inom socialtjänsten görs bedömningar och ställningstaganden som i hög grad berör den enskilde. Vid myndighetsutövning ingriper socialtjänsten många gånger i den enskildes liv. Det är därför nödvändigt att socialtjänsten arbetar utifrån bästa tillgängliga kunskap och att verksamheten är av god kvalitet. Att socialtjänsten använder sig av ett genomtänkt arbetssätt är en del av kvaliteten (prop. 1996/97:124 s. 52). Att verksamheten är av god kvalitet inbegriper att den är rättssäker.

Brister i handläggningen

En problematik som återkommande förs fram när det gäller socialtjänstens verksamhet är att det finns allvarliga brister i handläggningen av enskilda ärenden som gäller barn och unga. Riksdagens ombudsmän (JO) har de senaste åren återkommande kritiserat socialtjänster för att inte alltid uppfylla de rättssäkerhetsgarantier som uppställs i lagstiftningen (se bl.a. JO dnr 8154-2023, 9081-2020 och 1356-2019).

Även Inspektionen för vård och omsorgs (IVO) nationella tillsyn av rättssäkerheten i myndighetsutövningen för barn och unga visar på omfattande brister. Exempelvis har IVO under 2019–2025 genomfört tillsyn i verksamheter som bedöms beröras av en utredning enligt lagen (2007:606) om utredningar för att förebygga vissa skador och dödsfall. Det handlar t.ex. om utredningar när ett brott har begåtts mot ett barn och det finns anledning att anta att brottet har samband med något förhållande som har inneburit att barnet varit i behov av skydd. IVO:s tillsyn visar att samtliga granskade socialnämnder hade allvarliga brister i handläggningen av dessa ärenden. I 14 av 15 kommuner hade socialnämnderna omfattande brister i hanteringen av

orosanmälningar. Socialnämnderna hade i 13 av 15 kommuner även brister i handläggningen av ärenden som gäller barns behov av skydd och stöd. Det handlar t.ex. om att nämnderna inte har utrett barns behov av skydd och stöd eller haft ett tillräckligt underlag för att kunna bedöma om det fanns ett omedelbart behov av skydd för barn (IVO 2026, Vad har IVO sett 2025? s. 39 och 40). Även Socialstyrelsens rapport om skade- och dödsfallsutredningar 2024 och 2025 visar att det i de utredda ärendena återkommande identifierats att socialtjänsten brister i att göra analyser och bedömningar i de utredningar som genomförts och att barn inte skyddats från våld (Socialstyrelsen 2026, Barn som utsatts för grovt eller dödligt våld. Skade- och dödsfallsutredningar 2024–2025 s. 8).

Ingripande och komplexa ärenden ställer höga krav på rättssäkerhet

Vissa ärenden i socialtjänstens verksamhet är av särskilt ingripande och komplex karaktär och ställer extra höga krav på att beslutsprocessen är rättssäker. Kraven på rättssäkerhet innebär att processen ska vara förutsebar, enhetlig, transparent och av hög kvalitet, vilket är av grundläggande betydelse när det gäller ärenden som innebär ett ingripande i enskildas liv. Sådana ärenden är exempelvis ärenden om vård av barn och unga utanför det egna hemmet, i synnerhet i de fall vården inte kan genomföras med samtycke, utan behöver ske med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. Det kan också gälla andra ärenden, t.ex. enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS eller lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, förkortad LVM. Att beslutsprocessen är rättssäker är också nödvändigt för att upprätthålla ett starkt förtroende för socialtjänstens verksamhet.

I ärenden enligt LVU är det socialnämnden, dvs. den politiska nämnden, som ansvarar för utredning av barns behov av skydd och stöd. Inför nämndens beslut i ett ärende ska faktiska omständigheter, händelser av betydelse och bedömningar som ligger till grund för nämndens beslut sammanställas till ett beslutsunderlag. Socialtjänsten ansvarar för den praktiska handläggningen och för att ta fram beslutsunderlag till socialnämnden. Nämnden bestämmer om den ska ansöka om ett omhändertagande för vård till förvaltningsrätten. I ett ärende om ett omhändertagande har både barnet och vårdnadshavarna rätt till ett offentligt biträde för att tillvarata sina intressen. När socialnämnden har ansökt om vård tar förvaltningsrätten del av utredningen och det underlag som har lämnats in,

inklusive underlag från barnets och vårdnadshavarnas offentliga biträden, och genomför en muntlig förhandling. Förvaltningsrätten bedömer därefter om ansökan och underlaget i övrigt är tillräckligt för att vård enligt LVU ska kunna beslutas. Förvaltningsrättens beslut kan överklagas till kammarrätten.

Förfarandet i LVU-ärenden vilar på en rättssäker konstruktion genom systemet med två instanser och en obligatorisk domstolsprövning där de enskilda parterna har rätt till offentligt biträde i processen. Det kan dock konstateras att dessa ärenden både är komplicerade och ingripande och att såväl IVO som JO återkommande ansett att det finns allvarliga brister i handläggningen av enskilda ärenden som gäller barn och unga.

I syfte att stärka och förbättra processen och rättssäkerheten i bl.a. LVU-ärenden pågår flera olika åtgärder i Regeringskansliet. I betänkandet Rättssäker samhällsvård för barn och unga (SOU 2026:8) som nu remitteras lämnas förslag om ökad sakkunskap hos socialnämnden och i domstolen, för att stärka och förbättra beslutsunderlaget i ärenden och mål enligt LVU.

Med hänsyn till beslutens komplicerade och ingripande karaktär är det dock berättigat att ställa frågan om beslutsprocessen och förtroendet för den samt rättssäkerheten kan behöva stärkas ytterligare. Det gäller såväl beslut som avser barn och unga som beslut som avser vuxna. Inom andra verksamhetsområden, som också kan innebära svåra och ingripande besked för enskilda, t.ex. hälso- och sjukvården, finns i vissa fall förfaranden som är ägnade att stärka den enskildes förtroende för att den bedömning som gjorts är korrekt och att systemet som helhet fungerar.

Vid utredning och beslutsfattande finns skäl att ställa höga krav på dem som deltar och på att handläggningen av ärenden har varit korrekt i förhållande till gällande regelverk.

Utredaren ska därför

- analysera behovet av åtgärder som kan stärka rättssäkerheten och förtroendet för socialtjänstens bedömningar i särskilt ingripande och komplexa ärenden och, vid behov, lämna förslag på sådana åtgärder,
- analysera behovet av ett kompletterande övervägande före socialnämndens beslut vid ingripande eller i komplexa ärenden och, vid behov, lämna förslag på hur ett sådant övervägande kan utformas samt bedöma hur det bör avgränsas,

- analysera förutsättningarna för kompetensförsörjningen i syfte att bidra till hög kvalitet i handläggning och beslutsfattande, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att analysera professionens roll och se över beslutsordningen inom socialtjänsten

Delegering och kompletterande beslutanderätt

Det nya kravet på vetenskap och beprövad erfarenhet gör att det finns ett behov av att utreda professionens förutsättningar att arbeta i enlighet med det.

Beslutsordningen inom socialtjänstens område regleras i kommunallagen (2017:725), förkortad KL, och socialtjänstlagen. Kommunallagen bygger på principen att förtroendevalda fattar kollektiva beslut. De förtroendevalda har därmed det yttersta ansvaret för den kommunala förvaltningen och är de som styr förvaltningen. Det innebär ett ansvar för de förtroendevalda från beredning av ärendet till beslut och för genomförande av beslutet (prop. 2016/17:171 s. 205).

I 6 kap. KL finns bestämmelser som reglerar möjligheten till delegering av de kommunala nämndernas beslutanderätt. Bestämmelserna medger delegering i alla ärenden med undantag för sådana som anges i 6 kap. 38 § KL. Bland annat anges att beslutanderätten inte får delegeras i ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda om ärendet är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt (punkt 3). Sådana beslut ska alltså fattas av nämnden. För socialnämndens verksamhetsområde finns det utöver de grundläggande bestämmelserna i kommunallagen särskilda bestämmelser om delegering av beslut för vissa ärenden och uppgifter i 30 kap. SoL. Bestämmelserna innebär att vissa beslut måste fattas av socialnämnden i dess helhet och att vissa beslut får delegeras till utskott.

Delegering innebär att befogenheten att fatta beslut överlämnas. Det delegerade beslutet fattas sedan på nämndens vägnar. Det är således uppgifter som delegeras och inte ansvaret som sådant (prop. 2016/17:171 s. 205).

Utöver delegationen har nämndens ordförande, i vissa situationer och ärenden, en kompletterande beslutanderätt som följer direkt av lag. Sådana bestämmelser finns t.ex. i LVU, och lagen (2024:79) om placering av barn i

skyddat boende. Det rör sig huvudsakligen om situationer som typiskt sett är så brådskande att nämndens beslut inte kan avvaktas. I lagrådsremissen För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga föreslås LVU ersättas av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga. Bestämmelserna om delegation föreslås överföras till den nya lagen oförändrade i sak.

Vem bör ha beslutanderätt i individärenden – förtroendevalda eller anställda?

I betänkandet Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) framhålls behovet av att göra en översyn av professionens roll och den nuvarande beslutsordningen inom socialtjänstens område. Av betänkandet framgår att utredningen under sitt arbete återkommande uppmärksammas på frågan om professionens begränsade handlingsutrymme och vem som lämpligen bör ha beslutanderätt i individärenden. Utredningen ställer frågan om beslutanderätten enbart ska tillkomma förtroendevalda eftersom de ofta har ett begränsat utrymme att i praktiken bedöma behovet och konsekvenserna av en specifik insats. Enligt utredningen finns det ett värde i att beslut fattas så nära individen som möjligt. Utredningen konstaterar samtidigt att frågan om lämplig beslutsordning är komplex och även aktualiserar frågor om insyn, kostnadskontroll, ansvar och säkerhet (s. 539 och 546–548). I remissvaren över betänkandet förde bl.a. Akademikerförbundet SSR och Vision, som båda tillstyrkte utredningens förslag om att utreda beslutsordningen, fram uppfattningen att professionen måste ha större mandat att göra bedömningar och fatta beslut i individärenden för en verksamhet i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet (S2020/06592).

En översyn av beslutsordningen förordas även i betänkandet Barn och ungas rätt vid tvångsvård – Förslag till ny LVU (SOU 2015:71). I betänkandet beskrivs att den gällande ordningens lämplighet och rimlighet har ifrågasatts. Vanliga argument är att ordningen innebär en otydlighet i fråga om ansvarsfördelningen i beslutsfattandet, och att de beslutande politikerna ofta har ett begränsat utrymme att i praktiken bedöma och avgöra behovet av t.ex. en tvångsvårdsinsats. Dessutom förs det fram att beslutsordningen anses motverka en önskvärd professionalisering av socialtjänsten och att den därmed är ett hinder för en utveckling mot att besluten i högre grad grundas på vetenskap och beprövad erfarenhet. Dessutom anförs att ordningen med politikerbeslut på individnivå riskerar innebära att ställningstagandena i för hög grad grundas på ekonomiska faktorer än på de faktiska vårdbehoven. De

förargument som betänkandet beskriver är att den gällande ordningen säkrar nödvändig medborgarinsyn i besluten och att de förtroendevalda genom sin medverkan får en inblick i vården och en kunskap om barn och ungas livssituation som de inte hade kunnat få på annat sätt (SOU 2015:71 s. 453). Utredningarna om en översyn av socialtjänstlagen och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga konstaterar att beslutsordningen är viktig för frågor om kvalitetsutveckling och rättssäkerhet i socialtjänsten (SOU 2020:47 s. 548 och SOU 2015:71 s. 454).

Socialtjänstens beslutsfattande omfattar en stor mängd ärenden av varierande omfattning och komplexitet. Det handlar om såväl ekonomiskt stöd som stöd för personliga behov till t.ex. barn, äldre, personer med funktionsnedsättning och personer med skadligt bruk eller beroende. Även om utgångspunkten för socialtjänstens arbete är frivillighet och självbestämmande rör det sig i vissa fall om insatser utan den enskildes samtycke, t.ex. vid vård utanför det egna hemmet med stöd av LVU eller LVM. Regeringen anser att professionens roll och den nuvarande beslutsordningen inom socialtjänstens område, inklusive vid insatser enligt LSS, behöver ses över och att det bör analyseras om det finns skäl att ändra den nuvarande ordningen.

Utredaren ska därför

- beskriva professionens roll i en kunskapsbaserad socialtjänst,
- beskriva och analysera ansvarsfördelningen mellan förtroendevalda och anställda, utifrån utgångspunkter om krav på kvalitet, kunskap, transparens och rättssäkerhet,
- redogöra för fördelar och nackdelar med nuvarande beslutsordning,
- ta ställning till om beslutsordningen inom socialtjänsten behöver förändras,
- ta ställning till och föreslå i vilka ärendeslag det är lämpligt med delegation av beslutanderätt till anställda inom socialtjänsten, oavsett ställningstagande om beslutsordningen,
- analysera hur en ändrad beslutsordning påverkar möjligheterna till tillsyn över och ansvarsutkrävande av socialtjänsten och de anställda,
- analysera hur en ändrad beslutsordning eller delegation av beslutanderätt påverkar risken för hot, våld och otillåten påverkan på anställda inom socialtjänsten och föreslå riskreducerande åtgärder vid en ändrad ordning, och

- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska redogöra för förslagets konsekvenser i enlighet med förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar och kommittéförordningen (1998:1474). Utredaren ska beskriva konsekvenser ur ett barnrätts-, funktionshinders- och jämställdhetsperspektiv.

Utredaren ska analysera vilka konsekvenser frågeställningarna medför för en kunskapsbaserad socialtjänst. Utredaren ska även analysera konsekvenserna utifrån frågor om kompetensförsörjning och de anställdas förutsättningar. Om förslagen innebär en förändring i beslutsordningen ska utredaren även analysera konsekvenser utifrån trygghet och säkerhet för de anställda.

Utredaren ska också analysera konsekvenserna utifrån insyn, demokratisk kontroll och enskildas rättssäkerhet.

Förslagets påverkan på den kommunala självstyrelsen ska redovisas i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska samråda med relevanta myndigheter och aktörer.

Riksdagspartier, kommuner samt organisationer som företräder professionen, socialtjänstens målgrupper respektive universitet, högskolor samt relevanta enskilda utbildningsanordnare, ska lämnas tillfälle att bidra med kunskap och ges möjlighet att framföra synpunkter under utredningens gång. En parlamentarisk referensgrupp ska kopplas till utredningen.

Utredaren ska göra relevanta jämförelser med hur de övriga nordiska länderna har löst motsvarande frågor om professionalisering och beslutsordning. Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som bedrivs inom utredningsväsendet och på berörda myndigheter. Utredaren ska också hålla sig informerad om och ta hänsyn till relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet.

Även aktuell och relevant forskning inom området ska beaktas.

Uppdraget ska redovisas senast den 26 juni 2028.

(Socialdepartementet)